

A magyar katonai vezetés elképzelése a határbiztosító csapatok megszervezésére 1918-ban

A Bukaresti béke – amelyet az Osztrák-Magyar Monarchia kötött Romániával 1918. május 7-én – arra készítette a magyar katonai vezetést, hogy újragondolja a magyar-román határvonal őrzetének kérdését.¹

A háborús tapasztalatok értékeléséből azt a következtetést vonták le, hogy Magyarországnak főképpen Romániával és esetleg Szerbiával szemben kell fokozottabb határbiztosító szolgálatot létesítenie. Ezért célszerűnek látszott a Románia és Szerbia felé eső határszakaszon a határőrizetet teljesen katonai alpra fektetni és már békében is tisztán határőrző osztagokat alkalmazni, amelyeknek ez volna „első és fő feladatuk”. Ez annál is inkább szükséges, – vélték – „mert nagyon valószínű, hogy a háború után úgy Románia, mint Szerbia részéről újból meg fog indulni az aknamunka a Magyarország területén lakó vérrokonaik bujtogatására és éppen ezért még igen sokáig szükség lesz a fokozottabb határelzárás és a közlekedés igen szigorú ellenőrzésére”.²

Határőrizet a háború előtt

A határ őrzetére kikülönített, vagy kirendelt alakulatoknak – legyenek azok csendőrőrsök, vagy a fegyveres erők kötelékébe tartozó alakulatok – több feladatuk volt:

- 1.) a határ elzárása és illetéktelen egyének általi átlépés megakadályozása,
- 2.) hírszerzés, és a szomszédos államok hírszerző szolgálata működésének meggátolása,
- 3.) a határterület politikailag megbízhatatlan elemeinek nyilvántartása,
- 4.) a vámügyi "közegek" támogatása a csempészek megakadályozásában.³

A Magyar királyság határán a határőrizeti szolgálat békében a következő elvek szerint működött:

Külön katonai határbiztosító csapatok a kivételes hatalom időszakáig nem voltak, katonai határőrizet csupán a mozgósítást közvetlenül megelőző időszakban lépett életbe.⁴ A határbiztosítás vezetése – a honvédkerületi parancsnokságokkal egyetértésben és együttműködve – a császári és királyi hadtestparancsnokságok hatáskörébe tartozott.

A határőrizet tehát nem volt egységes, miután abban, békében három szerv is közreműködött (csendőrség, pénzügyőrség, határrendőrség),⁵ a határbiztosítást pedig egy olyan parancsnokság vezette (hadtestparancsnokság), amelynek a határbiztosító szervek és alakulatok békeidőben nem voltak alárendelve. A hadtestparancsnok – a kivételes hatalom időszakát leszámítva – nem adhatott parancsot, csupán felhívást, kérést intézhetett a határbiztosító szolgálatot végző csendőrökhöz, pénzügyőrökhöz és a határrendőrséghez. Az egységesség csak akkor kezdődött a vezetésben, amikor a katonai határőrizet elrendelték. Azonban addig a pénzügyőrség és csendőrség is csak másodrendű feladatnak tekintette a határbiztosításban való közreműködést, és a határőrzést nem katonai szempontból végezte.⁶

A határszéli csendőrségnek, pénzügyőrségnek és határrendőrségnek katonai értelemben a határbiztosítás csupán másodrendű feladata volt, s csak akkor vált számukra elsődlegessé, amikor a hadtestparancsnokságok – mozgósítás esetén vagy azt közvetlenül megelőzőleg – arra kiadták a parancsot.⁷

A katonai határőrizet elrendelésével egyidejűleg a határszéli csendőrőrsöket honvéd (népfölkelő) legénységgel erősítették meg (ezek, mint karhatalmi osztagok szerepeltek).⁸

A tulajdonképpeni határőrizeti szolgálat a pénzügyőrség esetében is csupán a katonai határőrizet elrendelésével vette kezdetét, amikor a pénzügyőrség a népfölkelés számára előírt honvéd esküt letette.⁹

A határrendőrség – a legénységi állomány létszámviszonyaira való tekintettel – a katonai határőrizetnél nem jutott a csendőrségéhez és a pénzügyőrségéhez hasonló szerephez.¹⁰

A háborús tapasztalatok értékelése

A háború kitörése előtt a magyar-román határvonalon a zöldhatárőrizet a m. kir. csendőrség látta el a Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszaival együttműködve. Azonban, ha a császári és királyi 7. és 12. hadtestek vezérkari osztályaiban szervezett felderítő főállomásoktól kiinduló, megbízásokat (hírszerzés, megfigyelés stb.) kapott, azokat is teljesítette, a Magyar Királyi Határrendőrséggel együttműködve.¹¹

A csendőrség alapfeladatán túl, a katonai jellegű feladatokkal együtt a határőrizeti feladatokat – a belterületi viszonyokkal szemben alig sűrített – határmenti őrsökkel látta el, amelyeknek általában rendszeres, 5–7 főnyi létszámú legénysége volt.¹²

1913-tól kezdve, de főleg a háború kitörése után a brassói VII. számú csendőrkerületben – ennek a kerületnek a határvonala esett egybe a magyar-román határvonallal – nagyobb számú új őrsöt és különítményt állítottak fel. Majd életbe léptették itt és a szegedi II. számú csendőrkerülethez tartozó Krassó-Szörény megyei magyar-román határvonalon is a katonai határőrizet. Ez egy jelentékenyen megerősített kordon-őrsvonalat jelentett. A kordonvonalon összesen 107 határszéli csendőrőrs és különítmény végezte a katonai határszolgálatot, de mindig párhuzamosan a csendőrség alapfeladatát képező közbiztonsági szolgálattal.¹³

A katonai határőrizet életbelépésével a határszéli csendőrőrsök és különítmények katonai vonatkozásban a Nagyszebeni, illetve a Temesvári katonai parancsnokság irányítása (rendelkezése) alatt is állottak. Amikor a Romániával való szakítás lehetősége komolyan számításba jött, az erdélyi határterületeken a csendőrség is katonai irányítás alá került.¹⁴

Az átszervezés folyamán a kétféle alárendeltség következtében beállott súrlódásoknak, kölcsönös panaszoknak csak az 1916. évi erdélyi román betörés és az akkor lezajlott hadi események vetettek véget.¹⁵

A hadiesemények bekövetkezte előtti, és főleg a hadjárat kezdeti idejéből az volt a tapasztalat, hogy a különleges katonai határőrizetnek a maga teljességében csak a mozgósítást közvetlenül megelőző időkben – hónapokban – való szervezése és életbeléptetése nem vezet célhoz. Egyrészt a csapatokon belül a parancsnokok és a legénység nem ismerik egymást, másrészt a csapatok nem ismerik megfelelően a határszél katonai, személyi és helyi viszonyait. Ahogy akkor fogalmaztak: „így hiányzik a kötelékeknek belső szilárdsága, tehát a szolgálatteljesítés tökéletessége is.” Ez a helyzet még rosszabbodott, amikor a mozgósítás vagy háború előtti utolsó napokban bevonultak a szokásos – idősebb évfolyambeli, nem teljes katonai értékű – erősítések, amelyeknek kiképzésével külön is kellett foglalkozni, miközben fokozott határszolgálatot kellett ellátni. Megerősítésül hivatásos csendőröket elvileg nem lehetett adni, mert belterületen (a hátszágban) is a fokozott háborús szolgálati viszonyok álltak fenn, ahol a csendőrség közreműködésére is nagy szükség volt. Mégis csendőröket kellett vezényelni a határőrizet megerősítésére. Ezeknél is napokig fennállt a legkritikusabb időben a határszéli viszonyokban való tájékozatlanság, tehát a hadrafoghatóságuk csökkent.¹⁶

A határvonalnak akár 30–50 főnyi erős kordonőrsökkel való védelme – amelyre az intézkedés a román határon fennállt – igen károsnak bizonyult. A román erők 1916. augusztus 27-én az éjjeli órákban és nappal folyamatosan, rajtütésszerűen, nagyobb erőkkel (századokkal, sőt zászlóaljakkal) számos ponton áttörtek, és ezért a szomszédos őrsöknek a bekerítés elkerülése végett hosszabb szakaszon vissza kellett vonulniuk. Így a többnyire a határvonal közvetlen közelében előre elkészített védelmi állásokat, s ezzel a határvonal további őrzését harc nélkül vagy rövid harc után fel kellett adni.¹⁷

Az 1916. augusztus 27-én 21–23 óra között történt román támadásoknál a brassói kerület 96 csendőr kordonőrsén a csendőrség különítményének 975 embere esett el, köztük 300 hivatásos csendőr. Ez olyan pótolhatatlan veszteséget jelentett, amelynek hiányát a román hadjárat alatt és utána is megérezték, különösen 1918-ban. A békeidőbeli régi, kipróbált és kiképzett hivatásos csendőrállomány az egyharmada a háború alatt részint elesett, részint a hadrakelt seregnél volt alkalmazva. A korabeli jelentések szerint ezt a súlyos veszteséget legjobb esetben is csak 5–6 év alatt tudták volna pótolni, ha a csendőrség időben megfelelő számú és minőségű próbacsendőrt kapott volna.¹⁸

A román háborús tapasztalatok azt igazolták, hogy az országhatáron a Magyar Királyi Csendőrség nem alkalmas a katonai határőrizet akár békében, akár háborúban való megfelelő ellátására: egyrészt – feladatát tekintve – közbiztonsági szolgálattal tartozott végezni, és erre is volt kiképezve, másrészt – önhibáján kívül – nem volt kiképezve és felszerelve és szervezetét tekintve sem volt alkalmas arra, hogy a határbiztosítást elláthassa.

A katonai határőrizet ellátása esetén a csendőrség kétféle – katonai és csendőrségi – előljáróktól kapott parancsokat, akik a másik által kiadott parancsot nem ismerték, s ez szervezetlenséghez vezetett. Ezen az állapoton nem segített az sem, hogy a katonai parancsnokságokhoz Nagyszebenben és Temesvárott, sőt Brassóban és Marosvásárhelyen is csendőrtörzstiszteket – mint csendőrségi előadókat, átvitt hatásköri intézkedési jogkörrel – osztottak be. Ezen összekötő tisztek működése és alkalmazása a gyakorlatban nem vált be, mert csak fokozták az érintkezési és rendelkezési nehézségeket, lassították az ügymenetet és intézkedéseket. Így olyan közbeeső parancsnokságoknak bizonyultak a katonai parancsnokságok és csendőrkerületi parancsnokságok között, melyek nemhogy hasznára voltak a határvédelemnek, hanem kellemetlen súrlódások előidézőivé váltak.¹⁹

A legfontosabb következtetés az volt, hogy a határőrizetnek egységesnek és katonai alapon szervezettek kell lennie, különösen olyan államokkal szemben, amelyeknek katonailag szervezett határőrző csapatai vannak. Ez a megállapítás elsősorban Romániára vonatkozott. Román részről a határőrizetet az 1904. évi törvénnyel szervezett, – a román hadsereg kiegészítő részét képező katonai erőként működő – külön határőrség teljesítette.

A csendőrség javaslata

FERY Oszkár cső. altábornagy, a csendőrség felügyelője²⁰ 1918. július hó 3-ai memorandumában a honvédelmi miniszternek azt javasolta, hogy a határőrizetet békeidőben teljesen ki kell venni a csendőrség kezéből, annak végzésére külön katonai határőrző csapatokat kellene felállítani, míg a csendőrségnek az így felszabaduló erői az ország belsejében volnának felhasználhatók. Részlet a memorandumból:

„...A Monarchia határvonalának védelme elsősorban katonai feladat és mert a katonai határőrizeti szolgálat keretébe természetesen könnyebben felölelhetők mind azon feladatok is, melyek a mindenkori katonai készenlét s hadviselés érdekében a hírszerzési, megfigyelési és más hasonló és rokon természetű szolgálatokkal kapcsolatosak; a közelmúltak tapasztalatain okulva, a velünk szemben nem megbízható határos idegen országok s államok határain – a Magyar birodalmat érdeklőleg ezt Romániával, Bulgáriával és Szerbiával szemben vélném alkalmazandónak – a határőrizeti szolgálatra egy kizárólag, csakis a hadsereg kiegészítő részét képező, s ennek keretébe tartozó katonai szervezetnek, mint határőrkatonai csapatnak felállítását indokoltnak vélem. Ez által nemcsak a csendőrség mentesítenék sok oly szolgálatától, amelyek a határzónákban most csak elvonják tulajdonképpen hivatásos szolgálatától, hanem ezen felállítás biztosítaná a határszéli viszonylatokban az egységes határszéli szolgálat kezelést... és azt, hogy ezen kizárólag a hadsereghez tartozó katonai szervezettel a katonai parancsnokságok a legteljesebb mérvben rendelkezhetvén, feltétlenül jobban teljesíthetnék mindazon követelményeket, a melyek a határőrizethez és a hírszolgálatához tartozó még más sokirányú és tárgyú feladatokhoz fűződnek.

Ezen felállítás különösen Románia felé már most is szükséges volna, mert vett jelentés szerint Románia a régi határőrizeti rendszert újból életbe léptette, sőt már a csendőrséghez beosztott népfelkelőknek a határvonalon merőben indokolatlanul történt elfogása és Romániába elhurcolása folytán durva határsértést is követtetett el. És ily eset megtörténhetik... akkor, midőn Románia részben lefegyverezve s csapataink által most is megszállva s hatalmunkban tartva van ?

Előrelátható tehát, hogy a hadjárat emlékei folytán a Balkán felé minden oldalon a barátságtalan hangulat és bizalmatlanság továbbra is fennállani fog, s ... ezekkel szemben pedig biztosítékot csakis a kizárólag határőrizetre rendelt, tehát mindig ott lévő különleges határőr csapat nyújthat.”²¹

A katonai vezetés komolyan vette és magáévá tette az elképzelést, s megvizsgálta a lehetséges alternatívákat.

Elképzelések a határőrizet megszervezésére

A Honvédelmi Minisztérium vezetése úgy vélte, hogy minden körülmények között leghelyesebb, ha a román és szerb határ mentén már békében is a zöldhatárőrizet megvalósítása céljából katonai csapatokat szerveznek, amelyeket a határszéli csendőrség, pénzügyőrség, és határrendőrség támogatna, különösen a határszéli lakosság megfigyelése, megbízhatatlan elemek felkutatása és a kémkedések megakadályozása tekintetében.

A fő kérdés az volt, hogy a határőrző szolgálatra milyen csapatokat és alakulatokat használjanak fel.

A katonai vezetés úgy vélte, a határőrző szolgálat lényegéből fakad, hogy e szolgálatban alkalmazott egyéneknek (tisztoknak és legénységnek) pontos helyi ismeretekkel kell rendelkeznie, ugyanazon vidéken hosszabb ideig kell szolgálatot teljesíteniük, és lehetőleg továbbszolgálókból kell állniuk.

A határbiztosítás katonai alapokra való fektetésére három változatot tartottak elképzelhetőnek

1.) A csendőrség határszéli őrszeit külön határőrség osztagokká szerveznék át.

2.) A közös hadsereg vagy a honvédség országhatárszájára diszlokáló ezredei (egyes zászlóaljai) teljesítsenek határbiztosító szolgálatot, vagy külön határbiztosító csapatokat (határőrség zászlóaljakat) szervezzenek.

3.) A határ mentén szervezzenek egy határőrséget, amelyhez az altiszteket a csendőrség adná, legénysége pedig a határszéli megbízható lakosságból kerülne kiegészítésre.

Az első változat csak akkor valósítható meg – vélték –, ha lehetséges a csendőrség létszámának 50 000 főre való felemelése, és így a megfelelő számú határszéli csendőrőrsöt kivonnák a csendőrség rendes közbiztonsági szolgálata alól és csak határbiztosító szolgálatra, használnák fel.

Az erdélyi csendőrkerületnek összesen 107 határszéli őrső volt, 96 a brassói csendőrkerületnél, 11 pedig Krassó-Szörény vármegye Romániával határos területén a szegedi kerülethez tartozott. Úgy vélték, ha az őrsők számát 240-re felemelik, akkor – őrsönként 10 csendőrt számolva – összesen 2 400 főnyi csendőrt vonnának el a csendőrségtől.

Ebből a létszámból egy csendőrezredet lehetne alakítani 4 csendőrzászlóaljval, amelyből egy zászlóalj Erdély keleti, kettő pedig déli határának (az Ojtozi-szorostól a Vaskapuig) biztosítását látná el. A Vaskaputól a Drináig terjedő határszakasz biztosítását a 4. csendőr zászlóalj végezné. A zászlóaljak 3 századból állnának, egyenként 4–4 szakasszal, vagyis a négy zászlóalj 12 századból, összesen 48 szakaszból tevődne össze.

Az így szervezett határbiztosító csendőrség egy csendőr ezredparancsnok vezetése alatt állna, aki a honvédelmi miniszternek lenne közvetlenül alárendelve.

A szervezet felállítása esetén a következő tiszti beosztásokat kellene megszervezni:

1 csendőr ezredparancsnokságot, ahol 1 ezredes, 1 különleges alkalmazású ezredes és 2 alantós tiszti hely lenne,

4 csendőr zászlóalj-parancsnokságot 4 törzstiszti és 4 alantós tiszti beosztással,

4 csendőr zászlóalj 12 százados és 48 alantós tiszti hellyel.

Összesen 6 törzstiszt, 12 százados és 54 alantós tiszt (amelynek fele magasabb állású altiszt is lehetne) lenne a határrendőrség tiszti létszáma.

A törzsek és az irodaszemélyzet egyéb, nem továbbszolgáló legénységének pótlása a fegyveres erők kiképzett állományának vezénylésével lenne megoldható.

A határbiztosító csendőrség költségei a honvédelmi tárcát terhelnék.

Ez volt tehát az egyik elképzelés.

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium azért támogatta ezt a javaslatot, mert a határbiztosítás kérdésének ily módon történő megoldása, egy már meglévő szervezeti keret – jelen esetben a csendőrség – fejlesztése volt a legkönnyebben megoldható a háborúban kimerült, utánpótlási nehézségekkel küzdő ország számára.

A második alternatíva az volt, hogy a közös hadsereg vagy a honvédség országhatárszáron diszlokáló ezredei (egy-egy zászlóaljai) teljesítsenek határbiztosító szolgálatot, vagy külön határbiztosító csapatokat (határ vadász zászlóaljakat) szervezzenek.

Határőrizeti célra számításba jöhettek a nagyszombati 23., a brassói 24., és a marosvásárhelyi 22. honvéd gyalogezredek azon zászlóaljai, melyek a határmenti helyőrségekben voltak elhelyezve. A második alternatíva megvalósítása esetében ezek átvették volna a határbiztosítási szolgálatot. Ezen zászlóaljak számára természetesen még újabb nyári és téli szállásokat és „állomásokat”, őrhelyeket kellett volna építeni. (A téli „állomásokra” ott volt szükség, ahol a határon át télen is lehetséges a közlekedés.) Ebben az esetben felmerült az a gondolat is, hogy a határbiztosítást végző csapatok létszáma legyen nagyobb a többi honvédzászlóaljánál, hogy minél kevesebb zászlóaljat különítsenek ki erre a célra.

Számításba vették, hogy a határbiztosításra esetleg fel tudják használni a már meglévő 3 magyar kiegészítésű határ vadász-zászlóaljat, melyek eddig Boszniában és Hercegovinában állomásoztak. (Ez viszont azt jelentette volna, hogy a magyar határ biztosítására császári és királyi közös zászlóaljakat használnak fel, s akkor a határbiztosítás, – ami tulajdonképpen honvédelmi ügy, és mint ilyen a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozik – a közös hadügyminiszter hatáskörébe kerülne. Ezért célszerűbbnek tartották a már említett honvéd gyalogezredek felhasználását.)

Azzal, hogy újabb honvéd alakulatokat (jelen esetben határ vadász zászlóaljakat) állítsanak fel a honvédség tervezett átszervezésével kapcsolatban – a már tervbe vett 9 honvéd hadosztály keretén kívül – már csak azért sem számoltak, mert az ország emberanyagát, a háborút követő 10–15 éven belül még jobban megterhelni nem lehetett. Nem is szólva arról, hogy a honvédség akkori újoncjutaléka a 9 hadosztály fenntartására sem volt elég, tehát még újabb zászlóaljak felállítására gondolni sem lehetett.

A harmadik javaslat az volt, hogy a határ mentén szervezzenek egy határőrvédelmet. A katonai vezetés ezt csak akkor tartotta elképzelhetőnek, ha az a katonai szolgálatukat letöltött férfiakból állna,

akik megfelelő magasabb zsold és a katonai szolgálatban nyújtandó kedvezmények, például a gyakorlatok elengedése, stb. ellenében 2–3 évig önként továbbszolgálnak. Hangsúlyozták, hogy a kedvezményeknek mindenesetre olyanoknak kell lenniük, hogy elég jelentkező legyen a szükséges állománylétszám fenntartására. A tiszteket a fegyveres erőktől, az altiszteket a csendőrségtől tervezték szolgálatra vezényelni, megfelelő váltással. Úgy vélték, hogy ez a szervezet lenne a legkevésbé katonás és hasonlítana a Romániában rendszerben lévő határőrző rendszerhez.

Ennek a megoldásnak az egyik hátránya az volt, hogy az 5 éves háború következtében – éppen akkor, amikor a katonai határőrizetre a legnagyobb szükség van, – aligha lesz elégséges létszámban annyi ember, aki a háborús katonáskodás után még 2–3 évi határőrzési szolgálatra jelentkezne. A másik gondot a jelentette, hogy nemzetiségi területről lévén szó, éppen erre a fontos szolgálatra esetleg megbízhatatlan elemeket is felhasználnának.

A legfontosabb érv a határőrvidék ellen úgy szólt, hogy a határőrvidék osztrák császári sajátosság volt, és az osztrák hadsereg speciális fegyvernemét alkotta, annak felszámolásáig. A határőrvidék, mint ilyen a magyar állam- és közjogtól teljesen idegen volt és nem illett bele a magyar határőrizeti sajátosságokba.²²

Elvi javaslat a határcsendőrség felállítására

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumban ennek a kérdésnek a megtárgyalására 1918. szeptember 9-én osztályközi értekezletet tartottak, amelyen a csendőrséget felügyelő FERY Oszkár cső. altábornagy is részt vett. Az értekezleten részt vett továbbá az eln. 1./a osztály, az eln/b. 2., 3., 10., 16. osztály és a költségvetési osztály képviselője.

A különböző javaslatokat kidolgozó 1./a osztály azt a változatot javasolta elfogadásra, amelynél a csendőrségtől vennének el erőket a határbiztosításhoz, mert külön határőrző csapatok szervezésére a közeli jövőben, emberanyag hiányában nem gondolhattak, a határőrvidék szervezése pedig szintén nem lehetett megfelelő megoldás.

FERY cső. altábornagy, a csendőrség felügyelője ragaszkodott ahhoz, hogy a határbiztosítást feltétlenül külön kell választani a csendőrségi közbiztonsági szolgálattól. Az objektív helyzetet figyelembe véve – miszerint külön határőrző csapatok felállítása nem vihető most keresztül – elfogadta azt a javaslatot, hogy a határbiztosítást az újonnan szervezendő határcsendőrség végezze, amelyet mentesíteni kell a közbiztonsági szolgálattól. Az erre a célra szükséges 2 400 főnyi legénység és néhány tiszt a csendőrségtől elvonható, ha a tervezett létszámemelés – a csendőrség létszámát kb. 42–43 000 főre, emelik – bekövetkezik, amihez a kormány már hozzájárult. (Az 1918. augusztus 31-ei Minisztertanács-ülés döntött a csendőrség létszámának 80 %-os felemeléséről, ez 2 kerület, 21 szárny, 47 szakasz, 20 járás és 200 órparancsnokság felállítását jelentette.)

A 3. osztály – csatlakozva a csendőrségi felügyelő álláspontjához – a határőrizet szervezését nem tartotta célszerűnek. Szerintük a határbiztosításnak katonai alapokra való fektetése „külön határcsendőrségi osztagok által” nem szüntetné meg a fennálló katonai határőrizeti rendszer hiányait és hátrányait. A 3. osztály véleménye az volt, hogy vagy tisztán katonai alapon „határbiztosító alakulások szerveztessenek” a hadsereg szervezetébe beillesztve, vagy a határ közelében elhelyezett és megfelelő létszámon tartott rendes csapatok végezzék az ország határának „arra szükséges részein” a katonai határőrizetet.

Igaz, az új szervezet felállítása az országra nézve nagyobb személyi és anyagi megterheléssel járt volna, de ennek a megoldásnak voltak előnyei is. Egyrészt a katonai határőrizetet a külön e szolgálatra kiképzett és csakis e szolgálatra alkalmazott parancsnokok, csapatok állandóan ugyanazon a határ részen végeznék, akik a határszél életviszonyait, lakosságát, stb. alaposan megismernék és így a határbiztosítást a legjobb eredménnyel, teljesíthetnék. Másrészt a „rendes csapatok” egyéb kiképzésük rovására nem lennének megterhelve a zöld határőrizet teendőivel. Ugyanis a határőrizet már nemzetközi vonatkozásai miatt is nagy jártasságot, tehát alapos kiképzést igényel. Ezért javasolta az osztály a külön határbiztosító alakulások szervezését.

Az értekezleten résztvevő többi osztály is csatlakozott az első alternatívához.

A költségvetési osztály szerint a határbiztosító csapatok után felmerülő költségek a mozgósítási hitelt terhelnék. A jövő békeköltségvetésére prejudíciumot²³ a pénzügyminisztérium hozzájárulása nélkül nem tehetnek. Ez idő szerint a határbiztosító csapatokat csakis „háborús alakulások”-nak lehet-

ne minősíteni. Amennyiben a határcsendőrsztagok a csendőrség jelenlegi szervezetén belül alakulnak meg, akkor ezt a kérdést a belügyminisztériummal kell megoldani.

Az 1. osztály a határőrizetnek katonai alapra való fektetését békében nem tartotta szükségesnek. Szerintük a határbiztosítás katonai szervezése felesleges, a határszolgálatnak jövőbeni szabályozása a határmenti csendőrség, a határrendőrség és a pénzügyőrség határszolgálati feladatait illetően a belügyminisztérium, illetve a pénzügyminisztérium feladatkörébe és kompetenciájához tartozik. Ezért a meglévő állapot fenntartását javasolta, külön határőrző csapatok szervezését sürgősen tartotta, ugyanis azt rendvédelmi kérdésként fogta fel.

Hogy a határőrző alakulatokat milyen módon szervezzék meg, az a fegyveres erők átszervezésétől függött. Ennek eldöntéséig a határbiztosító csapatok szervezését sem lehetett konkrét alapokra fektetni, csak elvi megállapodásokról lehetett szó.

Az értekezleten ennek értelmében elvi döntés született a katonai alapon álló külön határőrizeti csapatok (határcsendőrség) felállításáról. Abban is megállapodtak, hogy ennek megvalósítása a háború befejezése utáni időben válhat aktuálissá.

A csendőrség megtette az előkészületeket, hogy a háború előtti határbiztosítást bármikor ismét véghezvise.

A honvédelmi tárca 1./a. osztálya – a csendőrségi felügyelővel – megkezdte a határbiztosítás új alapokra való fektetésének tervezését, hogy a téma időszerűvé válásakor már egy kész tervezet tegyenek le a döntéshozók elé.²⁴

A történelmi események azonban megváltoztatták a magyar határőrizet elvi alapjait és gyakorlati kivitelezését.

Forrás:

¹ MERÉNYI László: *Erdély védelme. 1916.* Budapest, 1994.

² NAGY Vilmos: *Románia elleni hadjárat 1916-1917. I. köt.* Budapest, 1922. s.n.

³ GÁSPÁR László – PARÁDI József: *A magyar határőrizet szervek feladatai a katonai határőrizetre történő áttérés időszakában 1912-1914. ZMKA. Akadémiai Közlemények, XXX. évf. (1987) 134.sz. 131-151.p.*

⁴ PARÁDI József: *Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt. Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis), IV. évf. (1993) 5.sz. 13-17.p.* A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, Trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.

⁵ Idem: *Rendvédelem a határokon a XIX-XX. Században. I. köt. Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben. II. köt. Csendőrség a határőrizetben. III. köt. Rendőrség a határőrizetben.* Budapest, 2003, Typico Design.

⁶ Idem: *A határszéli csendőrség 1891-1914.* Budapest, 1984, Határőrség.

⁷ Idem: *A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. Belügyi Szemle, XXX. évf. (1982) 10.sz. 44-51.p.*

⁸ Idem: *A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. Hadtörténelmi Közlemények, CI. évf. (1988) 1.sz. 56-92.p.*

⁹ *A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. Hadtörténelmi Közlemények, CII. évf. (1989) 2.sz. 177-196.p.*

¹⁰ Idem: *A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. Hadtörténelmi Közlemények, XCIX. évf. (1986) 3.sz. 541-570.p.*

¹¹ Idem: *A magyar határőrizet 1986-1945. Határőrségi Tanulmányok, (1997) 1.sz. Különszám, 11-35.p.*

¹² *Vö. 4. végjegyzettel; PRESZLY Lóránd: A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1918.* Budapest, 1920, Honvédelmi Sajtóvállalat.

¹³ REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.

¹⁴ *Utasítás a katonai határőrizet tárgyában a m.kir. Honvédség, népfölkelés, csendőrség, pénzügyőrség és határőrség számára.* Budapest, 1909, s.n. 91.p.

¹⁵ SZÁDECZKY KARDOS Lajos: *Az oláhok Erdélybe törése és kiveretésük 1916-1917.* Budapest, s.a., s.n.

¹⁶ Loc.cit.

¹⁷ *A 39. honvéd gyaloghadosztály harcai Erdély keleti határán 1916/17. őszén és telén.* Budapest, 1922, s.n.

¹⁸ *A cs. és kir. 82. székely gyalogezred története 1883-1919.* Budapest, 1931, s.n.

¹⁹ *A Magyar Királyi Honvédség és a Magyar Királyi Csendőrség névkönyve.* Budapest, 1878-1917, Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium.

²⁰ FERY Oszkár cső.altbgy-t, MENKINA János cső.allez-t és BORHY Sándor cső.allez-t a Lenin-fiúk 1919. július 19-én letartóztatták, a mozdony utcai tanítónőképzőben berendezett főhadiszállásukra hurcolták, ahol 3 napi kínzás zárásaként a pincében bajonettel összeszurkálták, majd az éj leple alatt a Dunába dobták a csendőrtisztek tetemeit. Mindkét alezredek az altábornagy közvetlen beosztottja volt. A Tanácsköztársaság leverését követően a koronaügyszétség vizsgálta a Vörös Őrség túlkapásait. Ennek keretében megállapították, hogy 27 csendőr kivégzésére került sor (1 altbgy. 2 alez., 1 szds., 1 fhdgy., 6 tiszthelyettes – ebben az időben konkrét rendfokozat nem pedig rendfokozatcsoport volt –, 4 járásörmester, 11 örmester és egy csendőr). REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története.* Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 159-161.p.

²¹ *Hadtörténelmi Levéltár. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium iratai. 1918. Elnöki csoport iratok.*

²² Loc.cit.

²³ prejudíciium = jogi értelemben előzményül szolgáló, irányadó korábbi döntés

²⁴ Vö. 21. végjegyzettel